

Załącznik 2a: Autoreferat w języku polskim

1. Imię i nazwisko: Jan Malec

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytuł rozprawy doktorskiej.

1977 r. Tytuł magistra geologii w zakresie paleozoologii uzyskany na Wydziale Geologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Tytuł pracy magisterskiej: „Rodzaj *Cytherella* (Ostracoda) z utworów najwyższej kredy i najniższego trzeciorzędu w Bochońnicy n/Wisłą”

Promotor: prof. dr hab. Janina Szczechura

2002 r. Stopień doktora Nauk o Ziemi w zakresie geologii nadany uchwałą Rady Naukowej Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie z dnia 14. 11. 2002 roku.

Tytuł rozprawy doktorskiej: „Stratygrafia utworów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w regionie łysogórskim Gór Świętokrzyskich”

Promotor: prof. dr hab. Marek Narkiewicz

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.

1978 – dziś

Państwowy Instytut Geologiczny-Państwowy Instytut Badawczy

1978 – stażysta

1980-1982 – asystent

1982-1991 – starszy asystent

1991-2003 – asystent

2003-2015 – adiunkt

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art.16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Biostratygrafia dewonu i karbonu Gór Świętokrzyskich oraz centralnej części masywu małopolskiego na podstawie konodontów

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa)

Publikacje składające się na osiągnięcie naukowe:

1. Fijałkowska-Mader A., **Malec J.** 2011. Biostratigraphy of the Emsian to Eifelian in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 55(2): 109-138. (ISSN: 1641-7291; IF 2013 = 0,865)

Jestem współautorem koncepcji pracy, figur i tabel. Mój udział wynosi około 50 %

2. **Malec J.**, 2014. The Devonian-Carboniferous boundary in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 58(2): 217-234. (ISSN: 1641-7291; IF 2013 = 0,865)

Jestem autorem koncepcji pracy, tekstu, rysunków oraz figur z fotografiami konodontów. Mój udział wynosi 100 %.

3. Malec J. 2015. Biostratygrafia utworów dewonu i karbonu z centralnej części masywu małopolskiego na podstawie konodontów. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 462: 41-82. DOI: 10.5604/08676143.1157485 (ISSN: 0867-6143)

Jestem autorem koncepcji pracy, figur, tabel oraz tablic z fotografiami konodontów. Mój udział wynosi 100 %

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Głównym celem badań było ustalenie pozycji biostratygraficznej słabo rozpoznanych serii skalnych w paleozoiku Gór Świętokrzyskich i na obszarze masywu małopolskiego. Obejmowały one osady z pogranicza dewonu dolnego i środkowego, pogranicza dewonu i karbonu w Górach Świętokrzyskich oraz sekwencję dewonu węglanowego i dolnego karbonu z obszaru masywu małopolskiego. Realizacja badań wykonana została głównie w oparciu o konodonty

Uzasadnienie podjęcia badań

Najsłabiej rozpoznana w dewonie świętokrzyskim biostratygrafia osadów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego była dla mnie inspiracją do podjęcia badań konodontowych tego odcinka profilu. Obejmowały one sekwencje skalne występujące w regionie kieleckim, zarówno w odkrywkach terenowych jak i w profilach wierceń. Dla rozwiązania problematyki biostratygraficznej osadów pozbawionych konodontów lub bardzo rzadko spotykanych, wykorzystałem także mikrofaunę małżoraczkową o ustalonej wartości stratygraficznej a także zespoły otwornicowe.

Uzasadnieniem badań prowadzonych w górnym dewonie i dolnym karbonie było określenie na podstawie konodontów i małżoraczków, pozycji biostratygraficznej ciągłych sekwencji osadów leżących na pograniczu obu systemów, udokumentowanie lokalizacji granicy chronostratygraficznej dewon/karbon, prześledzenie zmian w zespołach konodontowych wywołanych zdarzeniem Hangenberg oraz ustalenie czasu sedymentacji iłowców krzemionkowych warstw zarębiańskich – najbardziej głębokowodnej facji w karbonie świętokrzyskim. Badania te zostały wykonane we wschodniej części synkliny gałęzicko-bolechowskiej w profilu Kowali oraz w otworze Ruda Strawczyńska 1, odwierconym na bliskim, zachodnim obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich.

Podjęcie badań biostratygraficznych dewonu i karbonu z centralnej części masywu małopolskiego wynikało z potrzeby wypełnienia luki w znajomości stratygrafii osadów dewonu i dolnego karbonu na węzłowym obszarze basenu dewońsko-karbońskiego Polski południowej. Na podstawie konodontów określiłem pozycję biostratygraficzną osadów dewonu i karbonu w profilach wierceń Węgrzynów IG 1 i Pągów IG 1. W pierwszym z nich badania konodontowe były wcześniej prowadzone w ograniczonym zakresie w obrębie osadów najwyższego famenu i dolnego karbonu (Chorowska, 1972), natomiast w drugim, wykonane zostały po raz pierwszy.

Biostratygrafia utworów na pograniczu dewonu dolnego i środkowego

Fijałkowska-Mader A., **Malec J.** 2011. Biostratigraphy of the Emsian to Eifelian in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 55(2): 109-138.

Kompleksowe wyniki badań biostratygraficznych utworów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego regionu łysogórskiego, zostały przeze mnie zamieszczone w rozprawie doktorskiej (Malec, 2002), a ich podsumowanie przedstawiłem w publikacji Fijałkowska-Mader, Malec (2011). W tej ostatniej, zaprezentowałem również w sposób zgeneralizowany wyniki moich badań biostratygraficznych utworów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego z regionu kieleckiego, które omawiam poniżej.

Region kielecki

Na podstawie konodontów ustaliłem pozycję biostratygraficzną osadów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w zachodniej i południowo-zachodniej części regionu kieleckiego, w odsłonięciach z rejonu Zbrzy, północnej części Kielc (Szydłówek, Skrzele), a także w profilach otworów wiertniczych: Porzecze IG 5A, Zaręby IG 2, Kolejówka IG 1, Kostomłoty IG 1, Dąbrowa D-5, Dyminy IG 2, Strawczynek IG 1 (Malec, Studencki, 1988; Malec, 1988, 1989, 1992, 1993c). Zgeneralizowane wyniki tych badań, uzupełnione o analizę niepublikowanych materiałów dokumentacyjnych, zostały podsumowane w publikacji Fijałkowska-Mader, Malec (2011). Materiał konodontowy liczący ponad 200 okazów pochodził z szerokiego spektrum litologicznego, obejmującego ilowce, dolomity, margle i wapienie, wchodzące w skład kilku jednostek litostratygraficznych wyróżnionych na pograniczu dewonu dolnego i środkowego (Fijałkowska-Mader, Malec, 2011): mudstone member, odpowiadających górnej części warstw z Winnej (wg Tarnowska, 1976, 1981, 1999), pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015), dolomite member (ogniwo z Dębskiej Woli wg Wójcik, 2015), ogniwa wapieni z Dąbrowy oraz z leżących wyżej w profilu bioturbated dolomite member (dolomity i dolosparyty z bioturbacją i fauną szkieletową wg Narkiewicz, Olkowicz-Paprocka, 1983; ogniwo z Brzezin wg Wójcik, 2015). Dominujący udział w zespole konodontowym mają przedstawiciele rodzaju *Icriodus*, przy podrzędnej obecności reprezentantów rodzaju *Polygnathus*. Ogółem, w osadach z pogranicza dewonu dolnego i środkowego wyróżniłem 6 gatunków konodontów: *Polygnathus linguiformis linguiformis* Hinde, *Icriodus corniger rectirostratus* Bultynck, *I. corniger retrodepressus* Bultynck, *I. corniger corniger* Wittekindt, *I. corniger leptus* Weddige i *I. weneri* Weddige, należących do dwóch poziomów konodontowych: *patulus* z górnego emsu z przewodnim podgatunkiem *I. corniger rectirostratus*, oraz *partitus* z dolnego eiflu, w skład którego wchodzi pozostałe taksony konodontów (Malec 1988, 1993c; Fijałkowska-Mader, Malec, 2011). Zbadane zespoły konodontowe wskazują na diachronizm granic litostratygraficznych na pograniczu dewonu dolnego i środkowego. Najstarsze konodonty (*I. corniger rectirostratus*) znalezione w otworze wiertniczym Stara Góra IG 1 w dolomite member (ogniwo z Dębskiej Woli wg Wójcik, 2015), definiują późnoemski wiek tych osadów. Najliczniejszy zespół konodontów występuje w ogniwie wapieni z Dąbrowy (Tarnowska, Malec, 1987; Malec, 1989, 1992; Fijałkowska-Mader, Malec, 2011), gdzie obecność okazów *I. corniger retrodepressus* wskazuje na poziom *partitus* z najniższego eiflu (Weddige, 1977, 1982). Ten sam gatunek konodontów, w towarzystwie *I. corniger corniger* znaleziony został w górnym kompleksie pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015) (Malec, 1993c). Dolnoeifelskie konodonty *I. corniger retrodepressus* udokumentowałem także w dolomitach marglistych występujących w otworze Zaręby IG 2 na głębokości 1097,7-1098,7 m, w obrębie mudstone member z górnej części warstw z Winnej (Malec, 1984; niepublikowane dane autora). Najmłodsze konodonty, pochodzące z osadów pogranicza dewonu dolnego i środkowego, stwierdziłem w kompleksie dolomitów z bioturbacjami (dolomity i dolosparyty z bioturbacją i fauną szkieletową wg Narkiewicz, Olkowicz-Paprocka, 1983; ogniwo z Brzezin wg Wójcik, 2015). Reprezentowane są przez zespół złożony z *I. corniger corniger* i *I. weneri* (Malec, 1992, 1993c,

niepublikowane dane autora), wskazujący na dolnoeifelski wiek osadów z poziomu *partitus* (por. Weddige, 1982). Konodonty zbadane na pograniczu dewonu dolnego i środkowego regionu kieleckiego wskazują, że granica chronostratygraficzna pomiędzy emsem a eiflem przebiega na tym obszarze w obrębie kilku jednostek litostratygraficznych: ogniwa wapieni z Dąbrowy, dolomite member (ogniwo z Dębskiej Woli wg Wójcik, 2015), pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015) oraz mudstone member (Fijałkowska-Mader, Malec, 2011).

Poza konodontami, dobrym narzędziem biostratygraficznym w osadach z pogranicza dewonu dolnego i środkowego regionu kieleckiego okazały się zespoły małzoraczkowe. Starszy z nich, występujący w dolomite member (ogniwo z Dębskiej Woli wg Wójcik, 2015), złożony jest z takich samych gatunków, jakie występują w osadach poziomu *patulus* w górnym emsie regionu łysogórskiego, natomiast młodszy, obecny w ogniwie wapieni z Dąbrowy, jest typowy dla poziomu *partitus* najniższego eiflu (Malec, 1979, 1989; Nehring-Lefeld i in., 2003b; Fijałkowska-Mader, Malec, 2011). Pozycję biostratygraficzną starszych kompleksów pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015), określiłem na podstawie otwornic – niemal jedynych skamieniałości występujących w tych osadach (Malec, 1983, 1986, 1992; Malec, Studencki, 1988; Fijałkowska, Malec, 2011). Znaczenie stratygraficzne zbadanych przeze mnie otwornic z pogranicza emsu i eiflu z regionu kieleckiego zostało przedstawione w „Atlasie skamieniałości przewodnich i charakterystycznych” dla dewonu (Soboń-Podgórska, Tomasz, 2003).

Pozycja biostratygraficzna (poziom *patulus*) spągowej części dolomite member (ogniwo z Dębskiej Woli wg Wójcik, 2015) i pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015), leżących bezpośrednio na utworach piaskowcowych warstw z Winnej wskazuje, że osady te powstały w okresie eustatycznego podniesienia poziomu morza związanego z późniejszą fazą cyklu transgresywno-regresywnego Ic (Johnson i in., 1985), która przypada na sedymentację ogniwa wapieni z Wydryszowa w regionie łysogórskim (Malec, 2001a, 2005). Kolejne zdarzenie eustatyczne związane z podniesieniem poziomu morza w poziomie *partitus*, miało miejsce na początku sedymentacji ogniwa wapieni z Dąbrowy. Odpowiada ono globalnej transgresji z pogranicza emsu i eiflu, określanej jako zdarzenie Jugleri, Chotec lub zdarzenie Em/Ei Event (Walliser 1985, 1996; Clausen i in., 1993; Racki, 1995, 1997). Poza wapieniami z Dąbrowy, bogatymi w zróżnicowaną taksonomicznie otwartomorską faunę, z ramienionogami *Chimaerothyris dombrowiensis* (Gürich) (Studencka, 1993) i łozikami (Malec, 1989; Malec, Romanek, 1994), w regionie kieleckim puls transgresywny z poziomu *partitus* zapisany został w postaci sedymentacji najmłodszego kompleksu pyrite-bearing and siderite claystone member (ogniwo z Porzecza wg Wójcik, 2015), z fauną otwornic, liliowców, mszywiolów i konodontów (Malec, 1988, 1993c) a także kompleksu węglanowego z morską fauną stwierdzonego w otworze Zaręby IG 2 (Malec, 1984) w obrębie mułowców związanych ze środowiskiem lądowym (Tarnowska, 1976, 1981). Transgresja wczesnoeifelska nie objęła całego regionu kieleckiego. Na obszarze pomiędzy Chęcunami a Dyminami istniał nadal obszar lądowy, na który morska sedymentacja wkroczyła później, najprawdopodobniej dopiero w wyższej części poziomu *costatus* (Malec, 1991).

Na południe od regionu kieleckiego, na obszarze środkowej części masywu małopolskiego, transgresja z pogranicza emsu i eiflu wyrażona jest obecnością kompleksu węglanowego z ramienionogami *Chimaerothyris dombrowiensis* (Jaworowski i in., 1967; Tarnowska, 1990). Datowania konodontowe osadów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w Górach Świętokrzyskich wskazują, że ramienionogi te pojawiły się w wyższej części poziomu *partitus*, w odległości kilkunastu metrów powyżej pierwszych wystąpień konodontów *Icriodus corniger retrodepressus* (Fijałkowska-Mader, Malec, 2011).

Wykorzystanie wyników. – Ustalenie biostratygrafii osadów na pograniczu dewonu dolnego i środkowego na podstawie konodontów, przyczyniło się do wzrostu znaczenia stratygraficznego innych grup mikro- i makroskamieniałości współwystępujących z tymi organizmami. Dane te mają szczególnie dużą wartość w określaniu pozycji biostratygraficznej osadów nawiercanych w profilach wiertniczych, zawierających skamieniałości przypisane do określonych poziomów konodontowych (np. Żakowa i in., 1986; Malec, 1992). Innym przykładem użyteczności wyników badań może być wykorzystanie do regionalnych korelacji biostratygraficznych ramienionogów *Chimaerothyris dombrowiensis* (Gürich), pospolitych w dewonie świętokrzyskim, które pojawiły się w dolnym eiflu w poziomie *partitus*. Uzyskane wyniki badań winny być także wykorzystane w bliższym precyzowaniu pozycji biostratygraficznej osadów na podstawie analiz miosporowych. Badania miosporowe, wykonane na pograniczu dewonu dolnego i środkowego w Górach Świętokrzyskich, wykazały bowiem stosunkowo dobrą korelację pomiędzy standardowymi poziomami konodontowymi i miosporowymi (Fijałkowska-Mader, Malec, 2011; Filipiak, 2011).

Biostratygrafia utworów na pograniczu dewonu i karbonu

Malec J. 2014. The Devonian-Carboniferous boundary in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 58(2): 217-234.

W Górach Świętokrzyskich osady z pogranicza dewonu i karbonu występują tylko na organicznym obszarze. Odsłonięte sztucznie profile zlokalizowane są w obrębie dwóch czynnych kamieniołomów: w rejonie Ostrówki koło Gałęzic i w kamieniołomie Kowala. Na ostatnim obszarze występują osady obejmujące kompletną sekwencję z pogranicza dewonu i karbonu (Czarnocki, 1933; Malec, Migaszewski, 1992; Malec, 1993a,b, 1995, 2014; De Vleeschouwer i in., 2013), natomiast w rejonie Gałęzic znajdują się luki stratygraficzne i kondensacja osadów (Szulczewski, 1981; Szulczewski i in., 1996). Poza wyżej wymienionymi lokalizacjami, utwory z pogranicza dewonu i karbonu rozpoznane zostały pracami ziemnymi w rejonie synkliny miedzianogórskiej (Żakowa, Pawłowska, 1966; Żakowa, 1981) oraz w profilach wiertniczych Bolechowice 1, Jabłonna IG 1, Zaręby IG 2 i Kowala 1 (Żakowa, 1967; Jurkiewicz, 1971; Żakowa i in., 1983, 1985). W profilach Bolechowic i Zaręb, na podstawie badań biostratygraficznych konodontów i miospor udokumentowano ciągłą sukcesję osadów na pograniczu famenu i turneju (Freyer, Żakowa, 1967; Filipiak, 2004). Utwory z pogranicza dewonu i karbonu rozpoznane zostały także w profilu Ruda Strawczyńska 1, zlokalizowanym w odległości około 10 km na zachód od wychodni paleozoiku świętokrzyskiego (Pawłowska, Pawłowski, 1978; Malec, 2009, 2014).

Kluczowym obszarem w regionie kieleckim, gdzie występują osady z pogranicza dewonu i karbonu są okolice Kowali (Czarnocki, 1933). Utwory te rozpoznałem przy pomocy prac ziemnych, wyróżniając na pograniczu dewonu i karbonu kilka charakterystycznych jednostek litostratygraficznych: wapienie i margle najwyższego famenu z poziomu *Wocklumeria*, iłowce z wkładkami piaskowcowymi i warstwami piroklastyków, wapienie z fauną głowonogów *Acutimitoceras*, łupki margliste z wkładkami wapieni i iłowce krzemionkowe, których pozycję biostratygraficzną określiłem na podstawie konodontów (Malec, 1993a, 1995, 2014).

W profilu Kowali odsłoniętym rowem badawczym, na pograniczu dewonu i karbonu zidentyfikowałem 33 gatunki konodontów, na podstawie których stwierdziłem obecność sześciu poziomów konodontowych: *expansa* i *praesulcata* w górnym famenie oraz *sulcata*, *duplicata*, *sandbergi* i *crenulata* w dolnym turneju. Analiza zasięgów stratygraficznych konodontów wskazuje, że granica chronostratygraficzna pomiędzy dewonem a karbonem przebiega w Kowali w spągowej części kompleksu łupków marglistych z wkładkami wapieni

należących do warstw radlińskich. Podobne dane o lokalizacji w tym profilu granicy dewon/karbon przedstawione zostały na podstawie konodontów (Dzik, 1997), małżoraczków Olempska (1997) i miospor Filipiak (2004).

Biofacje

W analizowanym przeze mnie profilu Kowali, w zakresie poziomów dolny-górny *expansa*, zespoły konodontowe zdominowane są przez biofację bispathodusową, z podrzędnym udziałem przedstawicieli biofacji palmatolepisowej i polygnathusowej. Biofacje te uważane są za typowe dla obszaru basenu i dolnej części jego skłonu (por. Sandberg, Dreesen, 1984; Dreesen i in., 1986; Dreesen, 1992). W profilu tym, w najwyższej części wapieni z *Wocklumeria*, w poziomie dolny *praesulcata*, wymierają prawie wszystkie konodonty z rodzaju *Palmatolepis* i zanika większość gatunków z rodzaju *Bispathodus*. W wapieniach z fauną *Autimitoceras*, należących do poziomu górny *praesulcata*, udokumentowałem obecność konodontów z rodzaju *Prothognathodus*. Ich występowanie w profilach pogranicza dewonu i karbonu związane jest z późnofameńską transgresją, podczas której miała miejsce ich radiacja adaptacyjna (por. Becker, 1996; Kaiser i in., 2008). Biofacja protognathidowa uważana jest za charakterystyczną dla obszaru zewnętrznego szelfu i skłonu basenu (Kalvoda i in., 1999) lub środowisk bardziej płytkomorskich (Dreesen, 1992). W dolnym karbonie Kowali zespoły konodontowe reprezentowane są przez biofację siphonodellowo-polygnatidową, która wskazuje na środowisko zewnętrznego szelfu (Kalvoda i in., 1999). W osadach dolnego karbonu Kowali, od poziomu *duplicata*, znacząco wzrasta udział konodontów biofacji siphonodellowej (Malec, 1995, 2014; Dzik, 1997), który świadczy o podniesieniu poziomu morza w dolnym karbonie (Kalvoda i in. 2013).

Stratygrafia zdarzeniowa

Na podstawie datowań konodontowych w profilu Kowali stwierdziłem, że na pograniczu dewonu i karbonu, zmiany charakteru litologicznego osadów i świata organicznego następują w podobnych przedziałach biostratygraficznych, jak na innych obszarach, wskazując na wpływ czynników ponadregionalnych (Malec, 1993a, 1995, 2014). Sedymentacja kompleksów litologicznych, występujących pomiędzy wapieniami z *Wocklumeria* a łupkami marglistymi warstw radlińskich, przypada na okres globalnych perturbacji klimatycznych i biotycznych na pograniczu dewonu i karbonu, określanych jako Hangenberg Event (Walliser, 1985, 1996; House, 2002; Kaiser i in., 2011; De Vleeschouwer i in., 2013). Są one związane ze zlodowaceniami na półkuli południowej, oziębianiem i ocieplaniem klimatu, którym towarzyszyły stosunkowo raptowne zmiany poziomu morza. Obniżenie, a następnie podniesienie poziomu morza w poziomie środkowy *praesulcata*, przypadające w profilu Kowali na początek sedymentacji osadów iłowcowych, w tym czarnych iłowców bogatych w materię organiczną, dobrze odsłoniętych w kamieniołomie Kowali (Filipiak, Racki, 2005; De Vleeschouwer i in., 2013), doprowadziło do drastycznego, globalnego wymierania, jednego z największych w fanerozoiku (Walliser, 1996; Streeel i in., 2000; Sandberg i in., 2002; Kaiser i in., 2011). W profilu Kowali, kryzys biotyczny przypadający na Hangenberg Event, widoczny jest także wyraźnie w obrębie sukcesji fauny konodontowej. Z jego początkiem wymierają prawie wszystkie gatunki z rodzaju *Palmatolepis* i *Bispathodus*. Puls transgresywny w późnym famenie, w profilu Kowali wyrażony został sedymentacją wapieni z fauną *Acitimitoceras* oraz pojawieniem się nowej grupy konodontów z rodzaju *Prothognathodus*. Sedymentacja iłowców krzemionkowych warstw zarębiańskich odpowiada kolejnemu pulsowi transgresywnemu w dolnym karbonie Kowali, udokumentowanemu na dolną część poziom *crenulata* (Malec, 1993a, 1995, 2014; Dzik, 1997). U podstawy tego poziomu miała miejsce sedymentacja podobnych litologicznie osadów na innych obszarach Europy i pozaeuropejskich (Kaiser i in., 2011; Kumpan i in., 2014).

W profilu otworu Ruda Strawczyńska 1, biostratygrafię osadów na pograniczu dewonu i karbonu określiłem na podstawie konodontów i małżoraczków. W wapieniach i dolomitach marglistych z głębokości 852,5-863,0, leżących bezpośrednio poniżej ilowców krzemionkowych warstw żarębiańskich, nie znalazłem konodontów, lecz liczny zespół bentonicznych małżoraczków (Malec, 2009) charakterystycznych dla głębokowodnego ekotypu turyngijskiego (Gründel, 1961; Blumenstengel, 1993; Olempska, 1997), który pozycję biostratygraficzną tych osadów lokuje w zakresie poziomów konodontowych *sulcata-sandbergi* z dolnego turneju (Malec, 2014). Utwory te zaliczane były wcześniej do górnego famenu (Pawłowska, Pawłowski, 1978; Żakowa, Migaszewski, 1995). Wykonane przeze mnie badania wskazują, że w profilu tym, granica chronostratygraficzna pomiędzy dewonem a karbonem przebiega w przedziale głębokości 863,0-870,0 m, w obrębie kompleksu węglanowego. Na podstawie konodontów określiłem przybliżoną pozycję biostratygraficzną (*trachytera-dolny postera*) organodetrytycznych fameńskich wapieni z głębokości 893,6-915,5 m, z ramienionogami *Dzieduszycka kielcensis* Roemer (Biernat, 1967), stanowiących jedyne w Polsce stanowisko z tymi skamieniałościami (Biernat, 1967). W profilu Kadzielni w Kielcach, gdzie gatunek ten został w roku 1833 opisany przez Puscha, wapienie z ramienionogami zostały wyeksploatowane już w XIX wieku. Badania konodontowe dowiodły, że w profilu Rudy Strawczyńskiej granica pomiędzy franem a famenem lokuje się w przedziale głębokości 940,0-950,0 m (Malec, 2009).

Wykonane przeze mnie badania biostratygraficzne osadów na pograniczu dewonu i karbonu wskazują, że na obszarze Gór Świętokrzyskich i ich bliskiego zachodniego obrzeżenia, granica pomiędzy dewonem a karbonem przebiega w obrębie kompleksu osadów węglanowych, odpowiadających spągowej części warstw radlińskich. Na obszarze regionu kieleckiego, z wyjątkiem synkliny bolechowickiej i rejonu Radlina, osady węglanowe leżące poniżej ilowców krzemionkowych warstw żarębiańskich były dotychczas zaliczane do górnego famenu, a granica pomiędzy dewonem a karbonem lokalizowana w spągu warstw żarębiańskich (Żakowa, 1981; Żakowa, Migaszewski, 1995; Filipiak, 2004).

Wykorzystanie wyników. – Ustalenie na podstawie konodontów (i małżoraczków) pozycji biostratygraficznej kompleksów litologicznych z pogranicza dewonu i karbonu w Górach Świętokrzyskich, umożliwi przeprowadzenie regionalnych i ponadregionalnych studiów porównawczych rozwoju sedymentacji oraz wpływu globalnych zmian klimatycznych na rozwój organizmów na przełomie obu okresów. Wyniki dotychczasowych badań z profilu Kowali wskazują na dużą analogię w wykształceniu litologicznym osadów i ich pozycji biostratygraficznej z równowiekowymi seriami skalnymi występującymi na obszarze Reńskich Gór Łupkowych. Na obu obszarach, w tych samych przedziałach biostratygraficznych występują bowiem osady o podobnej charakterystyce litologicznej i faunistycznej.

Biostratygrafia dewonu i karbonu w centralnej części masywu małopolskiego

Malec J. 2015. Biostratygrafia utworów dewonu i karbonu z centralnej części masywu małopolskiego na podstawie konodontów. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 462: 41-82. DOI: 10.5604/08676143.1157485

Na obszarze centralnej części masywu małopolskiego, w profilach wiertniczych Boża Wola IG 1, Jaronowice IG 1, Pągów IG 1, Potok Mały IG 1, Włoszczowa IG 1 i Węgrzynów IG 1, wykonałem badania biostratygraficzne osadów dewonu i karbonu na podstawie konodontów (Malec 2001b, 2013, 2015). Łącznie przeanalizowałem 124 próby. Obecność konodontów stwierdziłem tylko w dwóch profilach – Węgrzynów IG 1 i Pągów IG 1, z których uzyskałem ponad 800 okazów. Wśród nich przeważają przedstawiciele rodzaju

Palmatolepis i *Polygnathus*, przy podrzędnym udziale reprezentantów rodzajów *Ancyrodella*, *Icriodus*, *Bispathodus*, *Pseudopolygnathus*, *Scaliognathus* i *Gnathodus*.

W profilu Węgrzynowa wyróżniłem 15 poziomów konodontowych. Dwanaście z nich: dolny *falsiovalis*, dolny *hassi*, dolny *rhenana*, górny *rhenana*, górny *rhenana*?/*linguiformis*, ?*triangularis*?/*crepida*, górny *rhomboidea*, dolny *marginifera*, górny *marginifera*, ?najwyższy *marginifera*-?dolny *trachytera*, górny *trachytera* i środkowy-górny *postera*, dokumentuje obecność osadów od pogranicza żywetu i franu do górnego famenu, a trzy pozostałe – dolny karbon: *delicatus* i *anchoralis* – dolny turnej a *texanus* – dolny wizen. Granice pomiędzy poziomami konodontowymi ustaliłem na podstawie zasięgów stratygraficznych poszczególnych gatunków lub obecności taksonów indeksowych. Nastęstwo poziomów konodontowych wskazuje, że w profilu Węgrzynowa występuje kompletna sekwencja osadów od górnego żywetu do górnego famenu, z wykluczeniem jego najwyższej części, obejmującej poziomy *expansa* i *praesulcata*.

W profilu Węgrzynowa obejmującym utwory od żywetu do górnego famenu wyróżniłem osiem nieformalnych jednostek litostratygraficznych. W żywecie wydzieliłem dwie jednostki: dolomity wapniste i dolomity ze stromatoporoidami, na pograniczu żywetu i franu – wapienie dolomityczne, we franie – wapienie ze styliolinami i wapienie ziarniste, a w famenie – margle i wapienie bitumiczne, wapienie gruzłowe oraz wapienie i margle. Jednostki te umieszczone zostały w schemacie biostratygraficznej zonacji konodontowej. W profilu tym, granica chronostratygraficzna pomiędzy dewonem środkowym i górnym znajduje się w obrębie kompleksu wapieni dolomitycznych występujących na głębokości 2447,2-2529,0 m. Granicę pomiędzy franem a famenem zlokalizowałem w stropowej części kompleksu wapieni ziarnistych, poniżej głębokości 1952,8 m. Z badań konodontowych wynika, że granica pomiędzy dewonem a karbonem przebiega w obrębie interwału ograniczonego głębokościami 1448,8-1478,5 m. Dane litologiczne i sedymentologiczne wskazują, że utwory dewonu i karbonu graniczą ze sobą niezgodnie sedymentacyjnie na głębokości 1477,0 m, gdzie wapienie górnego famenu kontaktują z wapieniami i piaskowcami turneju (Jurkiewicz, 1973). W profilu Węgrzynowa, pomiędzy dewonem a karbonem występuje luka stratygraficzna, obejmująca dwa najwyższe poziomy konodontowe famenu (*expansa* i *praesulcata*) i prawdopodobnie najniższe poziomy konodontowe turneju. Luka ta ma podobny zakres stratygraficzny (*expansa-crenulata*), jak w zachodniej części Gór Świętokrzyskich (por. Szulczewski, 1981; Szulczewski i in., 1996).

W profilu Węgrzynowa, początek sedymentacji niektórych kompleksów litologicznych koincyduje z fluktuacjami eustatycznymi związanymi z globalnymi pulsami transgresywno-regresywnymi (Johnson i in., 1985). Sedymentacja wapieni dolomitycznych z pogranicza żywetu i franu z poziomu *falsiovalis* przypada na początek cyklu eustatycznego IIb, wyróżnionego jako Mesotaxis Event (Racki, 1993). Depozycja wapieni ze styliolinami w poziomie *punctata* z dolnego franu odpowiada cyklowi eustatycznemu IIc, a początek sedymentacji margli i wapieni bitumicznych z poziomu *triangularis* należy korelować z eustatycznym cyklem IIe. W ostatnim kompleksie litologicznym, poza konodontami stwierdziłem obecność organizmów pelagicznych reprezentowanych przez stylioliny, tentakulity, łodziki i pseudoplanktoniczne małże z rodzaju *Guerichia*.

W otworze Pągów IG 1, na podstawie konodontów określiłem pozycję biostratygraficzną osadów węglanowych dewonu występujących w spągowej części profilu na głębokości 2961,2-3200,5 m. Utwory te graniczą w stropie z silikoklastykami górnego wizenu (Jurkiewicz, 1976). Konodonty występujące w wapieniach na głębokości 2994,5-3094,5 m, pozwoliły na udokumentowanie w tym interwale obecności trzech poziomów konodontowych: *jamieae*-dolny *rhenana*, górny *rhenana* i dolny *expansa*. Dwa pierwsze wskazują na obecność środkowego i górnego franu, natomiast ostatni – górnego famenu. Granica pomiędzy franem a famenem przebiega w tym profilu w obrębie osadów

węglanowych przewierconych bezrdzeniowo na głębokości 3000,0-3046,2 m, zawartych w przybliżeniu w zakresie siedmiu poziomów konodontowych: od poziomu górny *rhenana* do poziomu górny *postera*, obejmujących górny fran oraz dolny i środkowy famen. W profilu Węgrzynowa, równowiekowy odcinek profilu dewonu obejmuje około 500-600 metrową sekwencję osadów. Dane o pozycji biostratygraficznej osadów z pogranicza franu i famenu z profilu Pągowa wskazują na obecność luki stratygraficznej pomiędzy piętrami dewonu górnego, o bliżej nieokreślonym zasięgu biostratygraficznym i niejasnej genezie. Najmłodsze osady dewonu udokumentowane w profilu Pągowa na poziom dolny *expansa*, dowodzą obecności w tym profilu luki stratygraficznej pomiędzy dewonem a karbonem, która obejmuje najwyższy famen, turnej i dolny wizen.

Określenie pozycji biostratygraficznej głównych kompleksów litologicznych występujących w profilu Węgrzynowa i Pągowa, oraz zsynchronizowanie początku sedymentacji części z nich z uniwersalnymi cyklami eustatycznymi, stworzyło możliwość przeprowadzenia korelacji osadów dewonu środkowego, górnego oraz dolnego karbonu na obszarze dewońsko-karbońskiego basenu Polski południowej. Datowania konodontowe równowiekowych utworów dewonu z centralnej części masywu małopolskiego wskazują, że dewoński basen na obszarze Węgrzynowa charakteryzował się dużo większym tempem subsydencji aniżeli leżący dalej na północy w rejonie Pągowa. Występującą w profilu Węgrzynowa kompletną sukcesję osadów dewonu, od eiflu do późnego famenu oraz utwory dolnego karbonu, porównałem z równowiekowymi seriami skalnymi rozpoznanymi na obszarze południowej części masywu małopolskiego (profile wiertnicze Dobiesławie 1 i Niwki 3), wschodniej części masywu górnośląskiego (rejon Dębника i Olkusz-Zawiercie) i południowej części Gór Świętokrzyskich. W profilu Węgrzynowa, horyzontem litostratygraficznym o dużych walorach korelacyjnych okazały się wapienie ze styliolinami, które w takiej samej litofacji rozpoznane zostały w rejonie Olkusz-Zawiercie (Narkiewicz, 1978), w otworze Niwki 3 (Zajac, 1984, 1987) oraz w południowej części Gór Świętokrzyskich. Na ostatnim obszarze, styliolinom towarzyszą ramienionogi *Phlogoiderhynchus polonicus* (Racki, 1993). Początek sedymentacji tych osadów korelowany jest z pulsem transgresywnym IIc datowanym na poziom *punctata* (Racki, Turnau, 2000). Inną charakterystyczną litofacją w profilu dewonu Węgrzynowa są margle i wapienie „bitumiczne”, którym w Górach Świętokrzyskich odpowiadają wapienie margliste związane z eustatycznym cyklem IIe w poziomie *triangularis* (Racki, Turnau, 2000). Na podstawie badań konodontowych stwierdziłem, że sedymentacja dolnokarbońskich redeponowanych wapieni organodetrytycznych rozpoczęła się w rejonie Węgrzynowa w turnejskim poziomie *delicatus*, natomiast analogicznych osadów w zachodniej części Gór Świętokrzyskich później – w poziomie *bilineatus* z dolnego wizenu (Szulczewski i in., 1996).

Wykorzystanie wyników. – Obszar centralnej części masywu małopolskiego był dotychczas słabo rozpoznany pod względem biostratygrafii dewońskiej i dolnokarbońskiej sukcesji osadowej. W rezultacie przeprowadzonych badań, skorelowano po raz pierwszy dewońskie osady z centralnej części masywu małopolskiego z równowiekowymi utworami z obszarów przyległych, powstałych w czasie tych samych cykli transgresywno-regresywnych. Określenie pozycji biostratygraficznej osadów dewonu i karbonu w profilach Węgrzynowa i Pągowa będzie miało duże znaczenie przy próbach korelacji międzyregionalnych oraz analizach rozwoju sedymentacji w dewońsko-karbońskim basenie Polski południowej. Ustalenie biostratygrafii kompleksu margli i wapieni „bitumicznych”, bogatego w substancję organiczną i objawy ropy naftowej, będzie mogło być wykorzystane w przy rozpoznawaniu analogicznych horyzontów kątem poszukiwań węglowodorów na innych obszarach.

Podsumowanie

1. W zachodniej części regionu kieleckiego Gór Świętokrzyskich, najstarsze osady z pogranicza dewonu dolnego i środkowego udokumentowane konodontami należą do poziomu *patulus* z górnego emsu, a najmłodsze do poziomu *partitus* z dolnego eiflu. Granica chronostratygraficzna pomiędzy dewonem dolnym a środkowym przebiega w obrębie zróżnicowanych facjalnie osadów: od płytkomorskich do lądowych. Na obszarze tym jednostki litostratygraficzne górnego emsu i dolnego eiflu charakteryzuje duży diachronizm granic.

2. Konodonty zbadane w ciągłym profilu z pogranicza dewonu i karbonu w Kowali dokumentują pozycję biostratygraficzną sedymentologicznego i biotycznego zapisu zdarzenia Hangenberg. Na przeważającym obszarze regionu kieleckiego Gór Świętokrzyskich, sedymentacja osadów węglanowych z pogranicza dewonu i karbonu kontynuuje się do poziomu *sandbergi* z dolnego turnieju. Dopiero od poziomu *crenulata* z dolnego turnieju (a *texanus* z najniższego wizenu w rejonie Gałęzic), na obszarze tym ma miejsce sedymentacja głębokomorskich iłowców krzemionkowych warstw zarębiańskich.

3. W profilach Pągów IG 1 i Węgrzynów IG 1 z centralnej części masywu małopolskiego, na podstawie konodontów udokumentowano osady dewonu od pogranicza żywetu i franu do górnego famenu, a w ostatnim profilu także dolnego karbonu – środkowego i górnego turnieju oraz dolnego wizenu. Utwory dewon i karbon z centralnej części masywu małopolskiego, w zbliżonych przedziałach biostratygraficznych charakteryzuje duże podobieństwo litologiczne z osadami występującymi na obszarach ościennych.

Literatura cytowana w autoreferacie

- Becker G., 1996. New faunal records and holostratigraphic correlation of the Hasselbachtal D/C boundary auxiliary stratotype (Germany). *Annales Societe Geologique Belgique*, 117: 19-45.
- Biernat G., 1967. New data on the genus *Dzieduszyckia* Siemiradzki, 1909 (Brachiopoda). *Acta Palaeontologica Polonica*, 12(2): 133-155.
- Blumenstengel H., 1993. Ostracodes from the Devonian-Carboniferous boundary beds in Thuringia (Germany). *Annales Societe Geologique Belgique*, 115: 483-489.
- Chorowska M., 1972. Konodonty dewonu górnego i karbonu dolnego z profilu Węgrzynów IG 1 (niecka miechowska). *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 233: 161-208.
- Clausen C. D., Weddige K., Ziegler W., 1993. Devonian of the Rhenish Massif. *SDS Newsletter*, 10: 18-19.
- Czarnocki J. 1933. Stratygrafia warstw granicznych między dewonem i karbonem w okol. Kowali. *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 34: 31-34.
- De Vleeschouwer D., Rakociński M., Racki G., Bond D. P. G., Sobień K., Claeys P., 2013. The astronomical rhythm of Late-Devonian climate change (Kowala section, Holy Cross Mountains, Poland). *Earth and Planetary Science Letters*, 365: 25-37.
- Dreesen R., 1992. Conodont biofacies analysis of the Devonian/Carboniferous Boundary Beds in the Carnic Alps. *Jahrbuch der Geologischen Bundesanstalt*, 135: 49-56.
- Dreesen R., Sandberg C. A., Ziegler W. 1986. Review of Late Devonian and Early Carboniferous conodont biostratigraphy and biofacies models as applied to the Ardenne Shelf. *Annales Societe Geologique Belgique*, 109: 27-42.
- Dzik J., 1997. Emergence and succession of Carboniferous conodont and ammonoid communities in the Polish part of the Variscan sea. *Acta Palaeontologica Polonica*, 42: 57-170.

- Fijałkowska-Mader A., **Malec J.** 2011. Biostratigraphy of the Emsian to Eifelian in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 55(2): 109-138.
- Filipiak P., 2004. Miospore stratigraphy of Upper Famennian and Lower Carboniferous deposits of the Holy Cross Mountains (central Poland). *Review of Palaeobotany and Palynology*, 128: 291-322.
- Filipiak P., 2011. Palynology of the Lower and Middle Devonian deposits in southern and central Poland. *Review of Palaeobotany and Palynology*, 166: 213-252.
- Filipiak P., Racki G. 2005. Unikatowy zapis dewońskich zdarzeń beztlenowych w profilu kamieniołomu Kowala k. Kielc. *Przegląd Geologiczny*, 53(10): 846-847.
- Freyer G., Żakowa H., 1967. Famennian conodonts from borehole Bolechowice 1 (in the Holy Cross Mts). *Acta Geologica Polonica*, 17: 105-136.
- Gründel J., 1961. Zur Biostratigraphie und Fazies der Gattendorfia-Stufe in Mitteldeutschland unter besonderer Berücksichtigung der Ostracoden. *Freiberger Forschungshefte, C* 151: 54-144.
- House M. R. 2002. Strength, timing, setting and cause of mid-Palaeozoic extinctions. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, 181: 5-25.
- Jaworowski K., Jurkiewicz H., Kowalczewski Z. 1967. Sinian i paleozoik z otworu wiertniczego Jaronowice IG 1. *Kwartalnik Geologiczny*, 11(1): 21-38.
- Johnson J. G., Klapper G., Sandberg C. A., 1985. Devonian eustatic fluctuations in Euramerica. *Geological Society of America Bulletin*, 96: 567-587.
- Jurkiewicz H., 1971. Wgłębna budowa geologiczna okolic Łągowa. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 242: 5-27.
- Jurkiewicz H., 1973. Węgrzynów IG 1. *Profile Głębokich. Otworów Wiertniczych Instytutu Geologicznego*, 7.
- Jurkiewicz H., 1976. Pągów IG 1. *Profile Głębokich Otworów Wiertniczych Instytutu Geologicznego*, 33.
- Kaiser S. I., Steuber T., Becker R. T., 2008. Environmental change during the Late Famennian and Early Tournaisian (Late Devonian-Early Carboniferous): implications from stable isotopes and conodont biofacies in southern Europe. *Geological Journal*, 43: 241-260.
- Kaiser S. I., Becker R. T., Steuber T., Aboussalam S. Z., 2011. Climate-controlled mass extinctions, facies, and sea-level change around the Devonian-Carboniferous boundary in the eastern Anti-Atlas (SE Morocco). *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, 310: 340-364.
- Kalvoda J., Babek O., Malovana A., 1999. Sedimentary and biofacies records in calciturbidites at the Devonian-Carboniferous Boundary in Moravia (Moravian-Silesian Zone, Middle Europe). *Facies*, 41: 141-158.
- Kalvoda J., Kumpan T., Babek O. 2013. Upper Famennian and Lower Tournaisian sections of the Moravian Karst (Moravo-Silesian Zone, Czech Republic): a proposed key area for correlation of the conodont and foraminiferal zonations. *Geological Journal*. DOI: 10.1002/gj.2523. 2013.
- Kumpan T., Babek O., Kalvoda J., Matys T., Fryda J. 2014. Sea-level and environmental changes around the Devonian-Carboniferous boundary in the Namur-Dinant Basin (S Belgium, NE France): A multi-proxy stratigraphic analysis of carbonate ramp archives and its use in regional and interregional correlations. *Sedimentary Geology*, 311: 43-59.
- Malec J.**, 1979. Małżoraczki i otwornice dewonu środkowego z otworu Porzecze 5A. *Kwartalnik Geologiczny*, 23(4): 939-940.
- Malec J.**, 1983. Stratygrafia iłów rudonośnych z rejonu Miedzianej Góry i Ławeczna. *Kwartalnik Geologiczny*, 27(4): 895-896.

- Malec J.** 1984. *Webbinelloidea similis* Stewart et Lampe (Foraminiferida) z eiflu synkliny łagowskiej (Góry Świętokrzyskie). *Kwartalnik Geologiczny*, 28(3/4): 555-568.
- Malec J.**, 1986. Biostratygrafia dewońskich „iłów rudonośnych” z obszaru południowego Gór Świętokrzyskich. *Kwartalnik Geologiczny*, 30(2): 419-420.
- Malec J.** 1988. Wstępne informacje o sylurze i dewonie w antyklinie i synklinie niewachlowskiej. *Kwartalnik Geologiczny*, 32(2): 508-509.
- Malec J.** 1989. Lower Eifelian ostracods from the West Świętokrzyskie Mountains (Poland). *Acta Palaeontologica Polonica*, 34(3): 233-270.
- Malec J.** 1991. Uwagi o stratygrafii utworów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w zachodniej części Gór Świętokrzyskich. *Kwartalnik Geologiczny*, 35(4): 525-526.
- Malec J.** 1992. Arenaceous foraminifera from Lower-Middle Devonian boundary beds of western part of the Świętokrzyskie Mts. *Annals Societatis Geologorum Poloniae*, 62: 269-287.
- Malec J.** 1993a. Devonian-Carboniferous boundary at Kowala. In: Narkiewicz M. (Ed.). *Excursion Guidebook. Global Boundary Events. An Interdisciplinary Conference, Kielce-Poland, September 27-29*: 10-11.
- Malec J.** 1993b. Profil z pogranicza dewonu i karbonu w Kowali (informacje wstępne). *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 49: 71-72.
- Malec J.** 1993c. Upper Silurian and Lower Devonian in the western Holy Cross Mts. *Geological Quarterly*, 37(4): 501-536.
- Malec J.**, 1995. Devonian/Carboniferous boundary. In: *Guide to Excursion B4. XII International Congress on Carboniferous-Permian (XIII ICCP). August 28-September 2, 1995 Kraków, Poland*: 15-16.
- Malec J.** 2001a. Stratygrafia zdarzeniowa w profilu późnego emsu i wczesnego eiflu w regionie łysogórskim. *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 57: 120-122.
- Malec J.**, 2001b. Wyniki badań konodontowych utworów dewonu i karbonu w profilach otworów wiertniczych Pagów IG 1 i Węgrzynów IG 1 (niecka Nidy). *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 57: 132-134.
- Malec J.**, 2002. Stratygrafia utworów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w regionie łysogórskim Gór Świętokrzyskich. Rozprawa doktorska, s. 1-201. Archiwum PIG-PIB Warszawa.
- Malec J.** 2005. Litostratygrafia pogranicza dewonu dolnego i środkowego w regionie łysogórskim. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 415: 5-58.
- Malec J.**, 2009. Uwagi o stratygrafii dewonu i karbonu w profilu otworu Ruda Strawczyńska 1. *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 65: 31-32.
- Malec J.** 2013. Stratygrafia osadów dewonu i karbonu w profilach otworów wiertniczych Pagów IG 1 i Węgrzynów IG 1 (Niecka Nidziańska) na podstawie konodontów. W: *VII Świętokrzyskie Spotkania Geologiczno-Geomorfologiczne*. Busko-Zdrój 22-24 maja 2013. Georóżnorodność Poniżnia na tle innych obszarów północnej części zapadliska przedkarpackiego. Materiały konferencyjne: 51-52.
- Malec J.**, 2014. The Devonian-Carboniferous boundary in the Holy Cross Mountains (Poland). *Geological Quarterly*, 58(2): 217-234.
- Malec J.**, 2015. Biostratygrafia utworów dewonu i karbonu z centralnej części masywu małopolskiego na podstawie konodontów. *Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego*, 452: 41-82.
- Malec J.**, Studencki M. 1988. Dolny eifel na SzydłóWKu w Kielcach. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 358: 73-92.
- Malec J.**, Migaszewski Z., 1992. Wstępne dane o profilu pogranicza dewonu i karbonu w Kowali. *Przegląd Geologiczny*, 40(10): 607.

- Malec J.**, Romanek A. 1994. Stratygrafia osadów z pogranicza dewonu dolnego i środkowego w Zbrzy. *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego*, 50: 113-115.
- Narkiewicz M., 1978. Stratygrafia i rozwój facjalny dewonu i dolnego karbonu między Olkuszem a Zawierciem. *Acta Geologia Polonica*, 28(4): 415-470.
- Narkiewicz M., Olkowicz-Paprocka I., 1983. Stratygrafia dewońskich utworów węglanowych wschodniej części Gór Świętokrzyskich. *Kwartalnik Geologiczny*, 27(2): 225-256.
- Nehring-Lefeld M., Olempska E., **Malec J.**, Żbikowska B. 2003b. Gromada Ostracoda Laterielle, 1802. W: Budowa geologiczna Polski. Tom III. Atlas skamieniałości przewodnich i charakterystycznych. Część 1b-z. 1. Devon: 367-458.
- Olempska E., 1997. Changes in benthic ostracod assemblages across the Devonian-Carboniferous boundary in the Holy Cross Mountains, Poland. *Acta Palaeontologica Polonica*, 42: 291-332.
- Pawłowska K., Pawłowski S., 1978. Charakterystyka utworów paleozoicznych (karbon, dewon) na podstawie otworu wiertniczego w Rudzie Strawczyńskiej. *Kwartalnik Geologiczny*, 22(4): 679-691
- Racki G., 1993. Evolution of the bank to reef complex in the Devonian of the Holy Cross Mountains. *Acta Palaeontologica Polonica*, 37(2-4): 87-182.
- Racki G., 1995. Co dalej z dewońska krzywą eustatyczną ?. *Przegląd Geologiczny*, 43(8): 632-636.
- Racki G., 1997. Devonian eustatic fluctuations in Poland. *Courier Forschungsinstitut Senckenberg*, 199: 1-12.
- Racki G., Turnau E., 2000. Devonian series and stage boundaries in Poland. *Courier Forschungsinstitut Senckenberg*, 225: 145-158.
- Sandberg C. A., Dreesen R., 1984. Late Devonian icriodontid biofacies models and alternate shallow-water conodont zonation. *GSA Special Paper*, 196: 143-178.
- Sandberg C. A., Morrow J. R., Ziegler W., 2002. Late Devonian sea-level changes, catastrophic events, and mass extinction. *GSA Special Paper*, 356: 473-487.
- Soboń-Podgórska J., Tomasz A. 2003. Typ Protista, gromada Reticularia Lankester, 1885, rzad Foraminiferida Eichwald, 1830. W: Atlas skamieniałości przewodnich i charakterystycznych. Część 1b - z. 1, 2. Devon. Budowa Geologiczna Polski, tom III: 27-39, Tab. I.
- Streel M., Caputo M. V., Loboziak S., Melo J. H. G., 2000. Late Frasnian-Famennian climates based on palynomorph analyses and the question of the Late Devonian glaciation. *Earth-Science Reviews*, 52: 121-173.
- Studencka J. 1983. *Chimaerothyris dombrowiensis* (Gürich) z dolnego eiflu Gór Świętokrzyskich. *Kwartalnik Geologiczny*, 27(3): 471-490.
- Szulczewski M. 1981. Stratygrafia utworów dewonu i dolnego karbonu w kamieniołomie Ostrówka. W: *Przewodnik 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Kielce 6-8 września 1981*: 193-197.
- Szulczewski M., Belka Z., Skompski S. 1996. The browning of a carbonate platform: an example from the Devonian-Carboniferous of the southern Holy Cross Mountains, Poland. *Sedimentary Geology*, 106: 21-49.
- Tarnowska M., 1976. Korelacja litologiczna dewonu dolnego w południowej części Gór Świętokrzyskich. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 296: 75-128.
- Tarnowska M., 1981. Devon dolny w centralnej części Gór Świętokrzyskich. *Przewodnik 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Kielce 6-8 września 1981*: 57-68.
- Tarnowska M., 1990. Sekwencja osadów dewonu dolnego w otworze wiertniczym Jaronowice IG 1. *Kwartalnik Geologiczny*, 34(3): 563-564.

- Tarnowska M., 1999. Schemat dewońskiego wulkanizmu piroklastycznego w Górach Świętokrzyskich. W: *X Konferencja zoologiczna. Geologia i zoologia w regionie świętokrzyskim u schyłku XX wieku*: 43-54. Państwowy Instytut Geologiczny Oddział Świętokrzyski. Kielce 1999.
- Tarnowska M., **Malec J.**, 1987. Osady pogranicza emsu i eiflu w otworze wiertniczym Dąbrowa D-5. *Kwartalnik Geologiczny*, 31(2/3): 510-511.
- Walliser O. H., 1985. Natura boundaries and commission boundaries in the Devonian. *Courier Forschungsinstitut Senckenberg*, 75: 401-408.
- Walliser O. H., 1996. Global Events in the Devonian and Carboniferous. In: *Global events and event stratigraphy in the Phanerozoic*. Springer.: 225-250.
- Weddige K., 1977. Die Conodonten der Eifel-Stufe im Typusgebiet und in benachbarten Faziesgebieten. *Senckenbergiana Lethaea*, 58, 4/5: 271-419.
- Weddige K., 1982. The Wetteldorf Richtschnitt as boundary stratotype from the view point of conodont stratigraphy. In: Proposal of a boundary stratotype for the Lower/Middle Devonian Boundary (partitus-Boundary). (eds. R. Werner and W. Ziegler). *Cour. Forsch. -Institut Senckenberg*, 55: 26-37.
- Wójcik K., 2015. The uppermost Emsian and lower Eifelian in the Kielce Region of the Holy Cross Mts. Part I: Lithostratigraphy. *Acta Geologica Polonica*, 65(2): 141-179.
- Zajac R., 1984. Stratygrafia i rozwój facjalny dewonu i dolnego karbonu południowej części podłoża zapadliska przedkarpackiego. *Kwartalnik geologiczny*, 28(2): 291-316.
- Zajac R., 1987. Stratygrafia i rozwój facjalny dewonu i dolnego karbonu południowej części podłoża zapadliska przedkarpackiego. Odpowiedź. *Kwartalnik geologiczny*, 31(4): 599-608.
- Żakowa H., 1967. Dolny karbon w okolicy Bolechowice (Góry Świętokrzyskie). *Acta Geologica Polonica*, 17(1): 51-103.
- Żakowa H., 1981. Rozwój i stratygrafia karbonu Gór Świętokrzyskich. W: *Przewodnik 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego, Kielce 6-8 września 1981*: 89-100.
- Żakowa H., Pawłowska J. 1966. Karbon synkliny miedzianogórskiej. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 195: 5-64.
- Żakowa H., Szulczewski M., Chlebowski R. 1983. Górny dewon i karbon w synklinie borkowskiej. *Biuletyn Instytutu Geologicznego*, 345: 5-134.
- Żakowa H., Nehring-Lefeld M., **Malec J.** 1985. Devonian-Carboniferous boundary in the borehole Kowala 1 (southern Holy Cross Mts, Poland). Macro- and microfauna. *Bulletin of the Polish Academy of Sciences, Earth Sciences*, 33: 87-95.
- Żakowa H., Radlicz K., **Malec J.** 1986. Podłoże permu w okolicy Szydłowca. *Kwartalnik Geologiczny*, 30(1): 23-48.
- Żakowa H., Migaszewski Z., 1995. Góry Świętokrzyskie Mts. *Prace Państwowego Instytutu Geologicznego*, 148: 109-119.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza biostratygrafia konodontową utworów dewonu i karbonu, moje zainteresowania naukowe obejmowały zagadnienia litostratygrafii pogranicza dewonu dolnego i środkowego oraz badania otwornic i małżoraczków w tym odcinku profilu dewonu. Prowadziłem ponadto badania sedimentologiczne kambru, syluru, dewonu dolnego i środkowego, określałem dojrzałość termiczną osadów syluru, dewonu, karbonu i triasu, macierzystość skał paleozoicznych i mezozoicznych oraz popularyzowałem wiedzę geologiczną. Spis moich prac oraz z moim udziałem, cytowanych w „osiągnięciach naukowo-badawczych” znajduje się w Załączniku 3a.

Badania utworów kambru

W kambrze świętokrzyskim prowadziłem badania sedymentologiczne osadów zaliczanych do formacji łupków z Gór Pieprzowych oraz piaskowców formacji z Wiśniówki.

Środowisko sedymentacji łupków z Gór Pieprzowych, zaliczanych do kambru środkowego (oddział 3) i górnego (furong) (Kowalczewski i in., 2006) uważano za płytkomorskie – szelfowe, gdzie sedymentacja osadów miała przebiegać poniżej normalnej podstawy falowania (Orłowski, 1968, Przewłocki, 2000). Odślonięcia formacji łupków z Gór Pieprzowych badałem od rejonu Kamecznicy Podmachocickiej na zachodzie do Gór Pieprzowych na wschodzie (Malec, 2007e,f, 2010a,b, 2011a, 2012b; Malec, Salwa, 2014). Osady zaliczane dotychczas do tej formacji rozdzieliłem na dwie formalne jednostki litostratygraficzne: formację iłowców z Gór Pieprzowych i formację mułowców z Kamienia Łukawskiego (Malec, w druku). Utwory wchodzące w skład pierwszej jednostki, rozprzestrzenione od okolic Kielc do Sandomierza powstały na obszarze równi basenowej, natomiast drugiej, ograniczonej do obszaru Gór Pieprzowych – na skłonie basenu.

Środowisko sedymentacji osadów kambru górnego (furong) piaskowców z Wiśniówki określano na bardzo płytkomorskie, a piaskowce gruboławicowe miały powstać przy udziale wzburzeń sztormowych (Dżułyński, Żak, 1960; Radwański, Roniewicz, 1960, 1962; Orłowski, 1968). Wyniki badań sedymentologicznych, które przeprowadziłem na całym obszarze występowania tej formacji, od Wiśniówki na zachodzie po rejon Karwowa na wschodzie wskazują, że sedymentacja osadów przebiegała na obszarze głębokomorskich stożków, w strefach kanałowych i międzykanałowych. Tworzące tę formację kompleksy piaskowców gruboławicowych powstały na skłonie basenu w efekcie grawitacyjnych sływów piaszczystych o wysokiej gęstości, odpowiadających piaszczystem derbis flow (Malec 2003d, 2005b, 2007a,b,d,g,h, 2008b, 2009a, 2010c, 2012a).

Zróznicowane litologicznie osady kambru, nawiercone pod mioceniem w SE obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich, badałem pod kątem sedymentologicznym w 26 profilach wiertniczych. Należą one do kilku jednostek litostratygraficznych wchodzących w skład sekwencji kambru regionu kieleckiego Gór Świętokrzyskich (Malec, Kuleta, 2009a).

Badałem oryginalną kolekcję W. Sedlaka złożoną z kilku tysięcy okazów „skamieniałości”, pochodzących z kambru górnego (furongu) formacji piaskowców z Wiśniówki okolic Świętego Krzyża. Okazy obecne także w tej kolekcji, należące do *Corallicyathida*, występujące *in situ* w terenie, zostały zakwestionowane jako właściwe skamieniałości przez Bodziocha (2000). Wykazałem, że tworzące kolekcję okazy, reprezentują w rzeczywistości struktury mineralizacyjne w obrębie brekcji tektonicznych lub na powierzchniach tektonicznych prostopadłych do widocznego uławicenia (Malec, 2007i,j, 2008e).

Badania utworów syluru

Badania utworów syluru prowadziłem w Górach Świętokrzyskich oraz na obszarze zachodniej krawędzi masywu małopolskiego.

W profilu Niestachowa, położonym w regionie kieleckim, na podstawie odślonień terenowych oraz przy pomocy prac ziemnych, rozpoznałem około 500 metrową sekwencję obejmującą warstwy prągowieckie i szarogłazy ludlowu warstw niewachlowskich. W tych ostatnich wyróżniłem 11 kompleksów litostratygraficznych (Malec, 2005a). W następnym etapie badań, utwory te zostały rozpoznane pod kątem petrograficznym oraz źródeł pochodzenia materiału okrucowego (Malec, Kuleta, 2008a; Malec i in., 2015).

W synklinie bardziańskiej wykonałem badania sedymentologiczne szarogłazów warstw niewachlowskich w rejonie Zalesia (Trela, Malec, 2006). We zachodniej części tej

jednostki, w rejonie Widełek, przy pomocy prac ziemnych, zbadałem profil z pogranicza warstw prągowieckich i szarogłazów warstw niewachlowskich (Malec, 2004c, 2014), korygując błędną interpretację następstwa stratygraficznego tych jednostek przedstawioną przez Stupnicką i in. (1991).

W rejonie Zbrzy, położonej w NW części Gór Świętokrzyskich, przy pomocy prac ziemnych, odsłoniłem profil z pogranicza ordowiku i syluru, który był przedmiotem badań petrologicznych i biostratygraficznych (Malec, 2005c; Trela i in., 2006a).

W regionie łysogórskim, wykonałem badania sedymentologiczne osadów ilowcowych i szarogłazowych syluru w profilach wierceń Daromin IG 1, Kichary IG 1 i Wilków 1 (Trela i in., 2006b; Malec i in., 2007b; Trela, Malec, w druku).

Na podstawie analizy porównawczej sylurskiej i wczesnodewońskiej makro i mikrofauny z Gór Świętokrzyskich i innych obszarów Europy, przedstawiłem paleogeografię tego obszaru w sylurze i wczesnym dewonie (Malec, 2004a,b).

Syntetyczną charakterystykę lito- i biostratygrafii utworów syluru w Górach Świętokrzyskich zaprezentowałem na Zjeździe PTG w 2006 r. (Malec, 2006).

Ponadto wykonałem badania sedymentologiczne szarogłazów syluru warstw z Mrzygłodu i formacji z Łapczycy w 4 profilach wiertniczych z rejonu Zawiercia i w otworze Łapczyca 2, które były także przedmiotem badań petrograficznych, oraz przeprowadziłem ich korelację z utworami ludlowu Gór Świętokrzyskich (Malec i in., 2005, 2008; Malec, Kuleta, 2009b).

Badania utworów dewonu Dewon dolny

W rejonie nieczynnych kamieniołomów w okolicy Barczy, wykonałem badania sedymentologiczne dolnodewońskich warstw barczańskich, które wskazują na aluwialne środowisko sedymentacji tych osadów. Kompleksowe wyniki badań sedymentologicznych, mikrosporowych, szczątków kręgowców i skamieniałości śladowych warstw barczańskich są przygotowywane do druku (Malec i in., w przygotowaniu do druku).

Dewon środkowy i górny

W sekwencji środkowozwycyweckich silikoklastycznych osadów warstw świętomarskich, występujących w regionie łysogórskim, wyróżniłem 7 litofacji oraz określiłem środowisko ich sedymentacji. Jest ono związane z dystalną częścią prodelty do której materiał terygeniczny dostarczany był z południowego wschodu, ze strefy orogenicznej oraz kratonicznej strefy bloku kontynentalnego (Malec, Kuleta, 2008b; Malec, 2011b, 2012, 2012b; Kuleta, Malec, w druku).

W rejonie Pokrzywianki, w odsłoniętych pracami ziemnymi warstwach świętomarskich, pokrzywiańskich i nieczulickich środkowego żywetu, opisałem wykształcenie litologiczne osadów i występujące w nich skamieniałości (Malec, 2008a).

W otworze wiertniczym Bostów 7, dokonałem podziału litostratygraficznego około 400 metrowej sekwencji osadów żywetu, wyróżniając w ich obrębie utwory warstw skalskich, świętomarskich, pokrzywiańskich i nieczulickich (Malec, 2007c).

W rejonie Nieczulic, w sztucznie odsłoniętym profilu, rozpoznałem sukcesję osadów na pograniczu warstw nieczulickich i kostomłockich, w obrębie których, na podstawie licznych zespołów konodontowych, zlokalizowałem granicę pomiędzy żywetem a franem (Malec, 2007l).

W profilu otworu Bąkowa IG 1 zbadałem zespół małżoraczków pochodzących z głębokości 1434,7-2418,0 m, który udokumentował obecność utworów żywetu oraz z pogranicza żywetu i franu. Przeważająca część tych osadów odpowiada warstwom

nieczulickim, a leżące poniżej piaskowce – warstwom świętomarskim z regionu łysogórskiego Gór Świętokrzyskich (Malec, 2009b).

W rezultacie interpretacji 13 profili sejsmicznych rozmieszczonych na obszarze zachodniego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich (Malec i in., 2007a), wykonany został otwór wiertniczy Odrowążek 1, celem określenia perspektyw występowania węglowodorów. W profilu tym wykonałem badania stratygraficzne utworów nawierconych pod permem, gdzie stwierdziłem obecność skał dewonu dolnego i środkowego, odpowiadających formacji zagórzańskiej, grzegorzowickiej, wojciechowickiej i spągowej części warstw skalskich z regionu łysogórskiego (Malec i in., 2007d).

Górny dewon – dolny karbon

Prowadziłem badania zapisu $\delta^{13}\text{C}$ w wapieniach z pogranicza dewonu i karbonu profilu Kowali. Wskazują one, że wahania składu izotopowego badanych osadów związane są ze zdarzeniem Hangenberg (Trela, Malec, 2007, 2008a,b).

Badania dojrzałości termicznej na podstawie konodontów

Poza pozyskiwaniem konodontów do celów biostratygraficznych, zebrana przeze mnie kolekcja okazów została także wykorzystana do określenia dojrzałości termicznej osadów dewonu, karbonu i triasu. Moje badania potwierdziły wcześniejszą opinię Belki (1990) o stosunkowo silnym podgrzaniu utworów dewonu w strefie synklinorium kielecko-łagowskiego i znacznie słabszym na obszarze leżącym od niej na południe, silniejszym podgrzaniu utworów dewonu dolnego i środkowego w regionie łysogórskim i słabszym dewonu górnego na tym obszarze (Narkiewicz, Malec, 2005).

Badania wykonane w centralnej części masywu małopolskiego, w otworze Węgrzynów IG 1 i Pągów IG 1, wskazują na wzrost wskaźnika CAI od 2 w dolnym karbonie do CAI 3 w żywocie pierwszego z profili. Wysoki stopień podgrzania skał dewonu górnego w otworze Pągów IG 1 (CAI 4,5) świadczy o dodatkowym udziale podwyższonego strumienia cieplnego w rejonie strefy tektonicznej. Stosunkowo niska wartość paleotemperatury materii organicznej w utworach triasu masywu małopolskiego wskazuje o osiągnięciu dojrzałości termicznej utworów dewonu i karbonu w późnym karbonie, przed ich wydźwignięciem w orogenezie waryscyjskiej (Malec, 2015a).

Badanie skał macierzystych

W wybranych seriach litostratygraficznych paleozoiku Gór Świętokrzyskich, obejmujących osady kambru, ordowiku, syluru, karbonu i permu, prowadziłem badania pod kątem ich potencjału węglowodorowego na podstawie analizy pirolitycznej Rock-Eval. Bogate w materię organiczną okazały się warstwy bardziańskie landoweru, warstwy z Zaręb dolnego karbonu i wapień cechsztyński z górnego permu (Malec, 2006a; Malec i in., 2007c; Malec i in., 2010). Prowadziłem również badania wybranych horyzontów litostratygraficznych dewonu środkowego i górnego Gór Świętokrzyskich w aspekcie poszukiwań skał macierzystych i zbiornikowych (Malec i in., 2005a – opracowanie archiwalne), oraz utworów paleozoiku i mezozoiku na obszarze północno-zachodniego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich pod kątem ich potencjału węglowodorowego (Malec i in., 2008b – opracowanie archiwalne).

Geoedukacja

Na obszarze projektowanego Geoparku Łysogórskiego, brałem udział w wytypowaniu i charakterystyce walorów geoturystycznych 21 geostanowisk (Fijałkowska-Mader, Malec, 2013).

Unikalny, pod kątem geoturystyki i geoedukacji, profil dewonu oraz jaskinie Kadzielni przedstawione zostały w formie książkowej i w postaci przewodnika turystycznego, gdzie moim udziałem była charakterystyka skał dewonu (Urban i in., 2011, 2013).

W latach 2010-2014 opracowałem 78 kart dokumentacyjnych geostanowisk na obszarze województwa świętokrzyskiego, w tym 49 samodzielnie.

Jestem także współautorem książki – konspektu lekcyjno-ćwiczeniowego dla nauczycieli geografii (Pieńkowski i in., 2013).

Działalność popularyzatorska i promocyjna PIG-PIB

Opracowałem poster pt: „Paleontologia” na wystawie z okazji 75-lecia Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB.

Opracowałem trzy rozdziały w folderze promocyjnym Oddziału Świętokrzyskiego PIG-PIB pt: „Mikroskamieniałości z Gór Świętokrzyskich”.

Na Kieleckim Festiwalu Nauki popularyzowałem geologię wśród młodzieży (Malec, 2004d, 2005e, 2006b, 2007j, 2012d).

Literatura cytowana w „pozostałych osiągnięciach naukowo-badawczych”

- Belka Z., 1990. Thermal maturation and burial history from conodont colour alteration data, Holy Cross Mountains, Poland. *Courier Forsch.-Inst. Senckenberg*, 118: 241-251.
- Bodzioch A., 2000. Pseudoskamieniałości *Corallicyathida* z kambru Łysogór. *Streszczenia referatów PTG*, 9: 39-46. Poznań.
- Czarnocki J. 1951. Złoże rud żelaza w Dąbrowie pod Kielcami w związku z zagadnieniem rud dewońskich w Świętokrzyskim. *Prace Państwowego Instytutu Geologicznego*. 7: 95-114.
- Dżułyński S., Żak C., 1960. Środowisko sedymentacyjne piaskowców kambryjskich z Wiśniówki i ich stosunek do facji fliszowej. *Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego*, 30(2): 213-241.
- Kowalczewski Z., Żylińska A., Szczepanik Z. 2006. Kambr w Górach Świętokrzyskich. W: *77 Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Procesy i zdarzenia w historii geologicznej Gór Świętokrzyskich*. Ameliowka k. Kielc, 28-30 czerwca 2006 r.: 14-27.
- Orłowski S., 1968. Kambr antykliny łysogórskiej Gór Świętokrzyskich. *Biuletyn Geologiczny Uniwersytetu Warszawskiego*, 10: 153-218.
- Przewłocki Z., 2000. Środowisko depozycji kambryjskiej formacji łupków z Gór Pieprzowych, Góry Świętokrzyskie. Rozprawa doktorska. *Archiwum Wydziału Geologii Uniwersytetu Warszawskiego*. 1-155.
- Radwański A., Roniewicz P. 1960. Struktury na powierzchniach warstw w górnym kambrze Wielkiej Wiśniówki pod Kielcami. *Acta Geologica Polonica*, 10(3)371-399.
- Radwański A., Roniewicz P. 1962. Środowisko sedymentacji górnego kambru okolic Opatowa. *Acta Geologica Polonica*, 12(3): 431-446.
- Stupnicka E., Przybyłowicz T., Żbikowska B., 1991. Wiek szarogłazów niewachlowskich i łupków z Widełek k. Barda (Góry Świętokrzyskie). *Przegląd Geologiczny*, 39: 389-393.
- Tarnowska M. 1990. Sekwencja osadów dewonu dolnego i eiflu w otworze wiertniczym Jaronowice IG 1. *Kwartalnik Geologiczny*, 34(3): 563-564.
- Wójcik K., 2015. The uppermost Emsian and lower Eifelian in the Kielce Region of the Holy Cross Mts. Part I: Lithostratigraphy. *Acta Geologica Polonica*, 65(2): 141-179.